

Z kroniki naukowej

MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM W BERLINIE NA TEMAT: EKONOMICZNE I POLITYCZNE MECHANIZMY DZIAŁANIA INTEGRACJI- ZACHODNIOEUROPEJSKIEJ

W dniach od 12 do 15 czerwca 1973 r. odbyło się w Berlinie, przygotowane przez międzynarodową grupę roboczą do badania integracji w warunkach kapitalizmu państwowo-monopolistycznego, drugie, międzynarodowe sympozjum na temat: *Ekonomiczne i polityczne mechanizmy działania integracji zachodnioeuropejskiej*¹. Odbywało się ono w ramach działalności Komisji Wielostronnej Współpracy Akademii Nauk Krajów Socjalistycznych. Sympozjum stanowiło kolejny etap realizacji wieloletniego programu badań i zorganizowane zostało przez *Institut für Internationale Politik und Wirtschaft (IPW)*.

W sympozjum wzięło udział 46 pracowników naukowych z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Węgier i Związku Radzieckiego. Wśród polskich naukowców reprezentujących Warszawę, Wrocław, Szczecin, Gliwice i Poznań, uczestniczyli również pracownicy Zakładu Ekonomicznego Instytutu Zachodniego. Przedłożono 28 referatów, które stały się podstawą interesującej, krytycznej i wielostronnej dyskusji.

W przemówieniu inauguracyjnym dyrektor IPW, prof. H. Häber, podkreślił szczególne znaczenie sympozjum, odbywającego się w przededniu Europejskiej Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy, w sytuacji, gdy XXVII posiedzenie RWPG przyniosło widoczny postęp w dziedzinie integracji socjalistycznej, a w systemie kapitalistycznym zachodzą istotne zmiany w politycznej i ekonomicznej strukturze. Zaznaczył, że wysiłki naukowe obecnego sympozjum powinny zmierzać do wszechstronnego wyjaśnienia procesu integracyjnego w Europie zachodniej, aby zapobiec ujemnemu oddziaływaniu jego mechanizmów na kraje socjalistyczne oraz wykorzystać możliwości jakie one stwarzają dla rozwoju stosunków Wschód—Zachód i umocnienia wpływów socjalizmu.

Uczestników sympozjum powitali również: prof. L. Maier — przewodniczący Komisji Wielostronnej Współpracy oraz doc. Z. Nowak — kierownik międzynarodowej grupy roboczej do badania integracji kapitalistycznej. L. Maier wskazał na poważną rolę i miejsce badań ekonomicznych nad współczesnym kapitalizmem w problematyce nauk społecznych krajów socjalistycznych, Z. Nowak natomiast podkreślił naukowo-poznawcze znaczenie sympozjów międzynarodowych, umożliwiających bezpośrednią prezentację wyników badawczych różnych ośrodków naukowych z poszczególnych krajów socjalistycznych.

Obrazy sympozjum ześrodkowały się na trzech kompleksach zagadnień, które obejmowały:

¹ Pierwsze międzynarodowe sympozjum tej grupy na temat, *Istota i pojęcie integracji gospodarczej we współczesnym kapitalizmie*, zorganizowane zostało w styczniu 1972 r. przez *Institut Mirowoj Ekonomiki i Międzynarodnych Otnoszenij AN ZSRR* w Moskwie.

- ogólne problemy mechanizmu ekonomicznego integracji zachodnioeuropejskiej z uwzględnieniem istoty i instrumentarium integracji, stosunki wzajemnej zależności pomiędzy różnymi sferami integracji oraz tendencje rozwojowe mechanizmu ekonomicznego;
- specyficzne i aktualne problemy mechanizmu ekonomicznego integracji zachodnioeuropejskiej, zwłaszcza teoretyczne i praktyczne aspekty unii celnej, rozwój zagranicznej polityki EWG, ukształtowanie się zewnętrznej sfery wpływów oraz powstałe na tym tle konflikty pomiędzy rywalizującymi ośrodkami kapitalistycznymi, możliwości i granice utworzenia unii gospodarczej i walutowej;
- zaostrzenie sprzeczności pomiędzy krajami EWG w związku z próbami integracji politycznej, aktualne aspekty zewnętrznej strategii i taktyki wspólnoty krajów socjalistycznych i kapitalistycznych, zakres zjawisk obejmowanych ogólnym mianem integracji politycznej, instytucjonalne problemy EWG oraz powiązania polityczno-militarne ugrupowania zachodnioeuropejskiego z NATO i USA.

Dyskusję poprzedziło wystąpienie R. Gündela, kierownika grupy roboczej NRD do spraw badania integracji kapitalistycznej, który omówił w ogólnych zarysach główne tezy referatów odnoszących się do pierwszej grupy tematycznej. Referaty przedstawili K. Błahut, T. Grabowski, V. Sedivec, S. Tikal, D. Somodyi, S. Stanułow, oraz kolektyw autorski: A. Gruner, R. Gündel i N. Lehmann. Autorzy ci przez mechanizmy ekonomiczne rozumieją całość czynników i form organizacyjno-gospodarczych, które powinny zabezpieczać funkcjonowanie procesu integracji. Mechanizmy integracji pozostają w ścisłej współzależności ze sposobem produkcji, stąd też działają one odmiennie w przeciwnych systemach społeczno-ekonomicznych. W kapitalizmie, w działaniu mechanizmów integracji przejawia się dążenie do opanowania nowoczesnych sił wytwórczych i mobilizacji nowych potencjałów produkcji na płaszczyźnie międzynarodowej w celu obrony i umocnienia pozycji tego systemu.

Rozpatrując dotychczasowe osiągnięcia integracji zachodnioeuropejskiej podkreślono równocześnie, że mechanizm integracyjny EWG rozwijał się wśród licznych sprzeczności, które znacznie obniżyły jego skuteczność. Jedną z zasadniczych przyczyn niskiej efektywności mechanizmów integracji ekonomicznej EWG widzą autorzy w zachowawczej polityce rządów i monopoli krajów członkowskich, które przekazywały bardzo niechętnie swoje kompetencje instytucjom centralnym, wychodząc z założenia, że przewyciężenie zaostrzających się konfliktów społeczno-politycznych wymaga zachowania ram narodowych. Możliwości i trudności wspólnego rozwoju kapitalizmu państwowo-monopolistycznego i wyłaniająca się na tym tle kwestia trwałości ugrupowania EWG stanowiły przedmiot szczególnego zainteresowania uczestników sympozjum.

W kwestii tej J. Sziszkow reprezentował opinię, że rozluźnienie i poważne osłabienie narodowych instrumentów regulowania, w warunkach, gdy mechanizm międzynarodowego regulowania procesami gospodarczymi jeszcze się praktycznie nie wykształcił, spowodowało zachwianie równowagi ekonomicznej w ramach Wspólnoty i doprowadziło ją do swego rodzaju przełomowego etapu. Według niego, w najbliższej przyszłości okaże się, czy dalszy rozwój integracji zachodnioeuropejskiej doprowadzi bezpośrednio do unii walutowej i gospodarczej, czy też wystąpią w tej dziedzinie elementy regresu. Niektórzy dyskutanci byli zdania, że proces integracji kapitalistycznej ulegnie zahamowaniu, dopóki w bazie ekonomicznej Europy zachodniej nie dojrzeją odpowiednie przesłanki do międzynarodowego regulowania procesu produkcji. Ten punkt widzenia rozwinęli R. Gündel i Z. Zane w.

Kwestię ekonomicznych i politycznych czynników integracji, ich wzajemnego oddziaływania oraz ciężaru gatunkowego, omówili V. Sedivec i R. Gündel oraz M. Bunkina. Zgadając się z tezą o ścisłej współzależności polityki i ekonomiki w kapitalizmie państwowo-monopolistycznym, M. Bunkina wypowiedziała się przeciw identyfikowaniu długoterminowych, strukturalnych celów z politycznymi, a krótkoterminowych, narodowych interesów z celami ekonomicznymi.

Oceniając w dyskusji stopień efektywności procesów integracyjnych stwierdzono, że nie ma do tej pory w pełni zadowalających metod ich kwantyfikacji. Stopień zintegrowania gospodarki narodowej można jednak określić w przybliżeniu przy pomocy odpowiednich wskaźników, co uczynił w swej pracy J. Sziszkow.

B. Dimova, M. Czumakow, T. Grabowski, Ch. Nokow, T. Palankai, S. Tikal i inni uczestnicy sympozjum, w referatach swych lub wystąpieniach podczas dyskusji omówili żywiołowe działanie sił rynkowych i system regulowania państwowego w ramach EWG. T. Grabowski zajął się przede wszystkim interwencjonistycznymi mechanizmami zachodnioeuropejskiej integracji w sferze polityki koniunkturalnej. Niektóre poglądy burżuazyjnych ekonomistów w kwestii integracji, zwłaszcza teorię „korzyści ekonomicznych” F. Perroux, scharakteryzował L. Olszewski.

K. H. Domdey w swym wystąpieniu podkreślił m. in. konieczność uwzględnienia różnorodności i złożoności wewnętrznych i zewnętrznych procesów oddziałujących na integrację. Zwrócił jednocześnie uwagę na podejmowanie szeregu działań prowadzących do czasowego zastoju na pewnych odcinkach, w skrajnych przypadkach powodujących nawrót do mniej rozwiniętych form integracji, po to, aby nie zatrzymać jego rozwoju jako całości. Wzajemne przenikanie tendencji integracyjnych i dezintegracyjnych na przykładzie rynku rolnego EWG przedstawił H. J. Tauscher.

K. Błahut w swym wykładzie zajął się prognozowaniem integracji zachodnioeuropejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień metodologicznych.

Ożywiona dyskusja, do której wprowadzenia dokonał Z. Nowak, rozwinęła się również wokół drugiego zespołu tematycznego obejmującego specyficzne instrumenty integracji ekonomicznej EWG. W centrum zainteresowania znalazły się przede wszystkim problemy walutowe, które z uwzględnieniem różnych aspektów szczegółowo przedstawili: M. Czumakow, H. Kühne, J. Rutkowski.

Pierwszy z nich, na przykładzie formowania się polityki walutowej i jej instrumentarium, przeanalizował główne zależności i sfery konfliktów w mechanizmie integracji, dostrzegając je przede wszystkim w trudnościach skorelowania interesów wielkich monopoli z wymogami rynku pieniężnego. Jego zdaniem również zagadnienie wolnego obrotu kapitałów w ramach EWG, jako jednego z najważniejszych warunków powstania unii walutowej, nie zostało dotychczas rozwiązane. J. Rutkowski rozpatrzył stymulujące i hamujące czynniki rozwoju niezależnego mechanizmu walutowego EWG oraz konieczne, jego zdaniem, przesłanki, do utworzenia unii walutowej. W ich urzeczywistnieniu widzi on możliwość dwóch różnych modeli unii walutowej z zachowaniem walut narodowych i odpowiednich instytucji, względnie utworzenia jednolitej waluty i wspólnych instytucji.

Zdaniem H. Kühna, unia walutowa w swej ostatecznej formie wymaga w poważnym zakresie przekazania narodowych uprawnień walutowych organom centralnym EWG. Zanim dojdzie do pełnego wykształcenia się przyszłego, międzynarodowego mechanizmu walutowego, należy oczekiwać luźnej, zorganizowanej strefy walutowej z mechanizmem walutowym o ograniczonej autonomii.

Problemy unii celnej omówili w swoich wykładach m. in. Z. Nowak, G. Sta-

nułów i S. Tikal, rozważając przede wszystkim wpływ osiągnięć w tej dziedzinie na dotychczasowe rezultaty integracji zachodnioeuropejskiej i jej dalszy rozwój w kierunku unii gospodarczej, z uwzględnieniem sprzeczności jakie mogą się na tej drodze pojawić. Krytyczną analizę burżuazyjnych teorii unii celnej przeprowadził w swoim wykładzie T. Palanka i.

Zdaniem Z. Nowaka, u podstaw zróżnicowanego działania unii celnej EWG leży przede wszystkim system horyzontalnego i wertykalnego podziału pracy w gospodarce światowej, przy czym ten ostatni prowadzi do coraz większej zależności krajów rozwijających się. W swym wystąpieniu Z. Nowak ustosunkował się również do tradycyjnych czynników mocarstwowości. Jego zdaniem, o znaczeniu EWG w świecie świadczy obecnie nie tyle tradycyjny miernik jaki stanowi wielkość produktu społecznego i wynikająca z niego potencjalna siła militarna, lecz coraz bardziej wzrastająca pozycja Wspólnoty w międzynarodowych powiązaniach gospodarczych.

Dużo uwagi poświęcono również analizie bardzo specyficznych dziedzin zachodnioeuropejskiego procesu integracji. Przedstawili je w swoich wykładach V. Landa (środki integracyjne w dziedzinie ruchu kapitałów), B. Dimova (ujednoczenie i harmonizacja form podatkowych), D. Sibl (system organów kierujących), D. Somodyi (koordynacja w ramach krótko i średnioterminowej polityki gospodarczej), D. Horvath (sprzeczności związane z kształtowaniem się polityki zagranicznej EWG), oraz T. Dohnalowa w wystąpieniu dotyczącym infrastruktury ekonomicznej EWG. Prace te wniosły wiele nowego materiału i nowych ocen, przyczyniając się tym samym do pogłębienia badań w dziedzinie integracji zachodnioeuropejskiej.

Przedmiotem obrad sympozjum były również sprawy związane z poszerzeniem EWG o nowe kraje członkowskie oraz zwiększenie jej zewnętrznej sfery wpływów. Fakty te, mające poważne znaczenie zarówno dla działania wewnętrznych mechanizmów integracyjnych jak i zmieniające rangę Wspólnoty w światowej polityce i ekonomice, zostały naświetlone w kilku wykładach i wystąpieniach.

E. Chesin zasadniczy problem dostrzega w przystosowaniu metod polityki gospodarczej nowych państw członkowskich do mechanizmów regulacyjnych działających już w EWG. Konieczność różnych, wzajemnych modyfikacji w tej dziedzinie może, zdaniem E. Chesina, wywołać nie tylko poważne zmiany w sposobach regulowania gospodarczego w poszczególnych krajach, ale również doprowadzić do pewnych przekształceń w funkcjonowaniu Wspólnego Rynku. Nowe sprzeczności, które wynikną przede wszystkim z przynależności W. Brytanii do EWG, opóźnią niewątpliwie proces wypracowywania jednolitej polityki ekonomicznej państw członkowskich i w konsekwencji skomplikują utworzenie unii gospodarczej i walutowej.

W. Stern w swoim wykładzie rozpatrzył perspektywy jakie poszerzenie EWG stwarza dla krajów EFTA.

Ożywioną dyskusję wywołały również problemy dotyczące stosunków pomiędzy USA i Europą zachodnią. W kwestii tej wypowiedzieli się M. Czumakow, M. Bunkina, T. Palanka i, Z. Zanew oraz E. Czaya. M. Bunkina wskazała na różne płaszczyzny rywalizacji pomiędzy tymi dwoma centrami systemu kapitalistycznego zastanawiając się przy tym, czy organizacja Wspólnego Rynku zapoczątkowała skuteczną formę przeciwstawienia się Europie zachodniej amerykańskiej hegemonii.

W poważnej sprzeczności z integracją zachodnioeuropejską pozostają zdaniem M. Bunkiny i T. Palanka i, liczne powiązania kapitałowe monopoli ame-

rykańskich z przedsiębiorstwami monopolistycznymi krajów EWG. W stosunkach zewnętrznych EWG coraz większego znaczenia nabierają również jej związki z krajami RWPG. Nowym aspektem tych stosunków ekonomicznych poświęcili swe wystąpienia L. Toschkow i P. Zemanowa.

W dyskusji nad trzecim zespołem problemów dotyczących sprzeczności pomiędzy krajami członkowskimi EWG oraz próbami integracji politycznej, podkreślano zgodnie zasadniczy wpływ czynników politycznych na przebieg integracji ekonomicznej. W wyniku obustronnego działania tych czynników, w miarę dalszego rozwoju integracji ekonomicznej, wzrastać będzie równolegle znaczenie polityczne EWG w świecie. Jak stwierdzono, jej obecna sytuacja w dziedzinie polityki zagranicznej charakteryzuje się swoistą kombinacją tradycyjnej polityki narodowo-państwowej, polityki EWG oraz uzgodnionej polityki państw członkowskich w odniesieniu do pewnych cząstkowych zagadnień. Narodowe interesy poszczególnych krajów hamują w dalszym ciągu postęp w kierunku wypracowania jednolitej polityki zagranicznej. Ten krąg zagadnień omówili szeroko J. Dankert i W. Ersil, analizując politykę poszczególnych państw członkowskich EWG zwłaszcza w stosunku do krajów socjalistycznych i USA. Wzajemne stosunki przodujących krajów EWG tj. Francji, NRF i W. Brytanii oraz ich wspólne i sprzeczne interesy w odniesieniu do polityczno-militarnej współpracy w Europie zachodniej, a także z USA i NATO, były przedmiotem wykładu G. Schwarza. Jego zdaniem żadnemu z tych państw nie uda się osiągnąć hegemonialnej pozycji w jej klasycznym pojęciu z uwagi na wyrównany poziom rozwoju ekonomicznego oraz polityczno-militarne znaczenie.

W dyskusji jaka się rozwinęła wokół treści pojęcia integracji politycznej wypowiedzieli się B. V. Sedivec, W. Ersil i J. Sachariewa. Między innymi wyrażono pogląd, że przy rzeczywistnienu pełnej integracji ekonomicznej EWG, jej odpowiednik w dziedzinie politycznej stanowić będzie federacja państw członkowskich. Tę ostateczną formę integracji politycznej poprzedzi prawdopodobnie swoista konfederacja państw zachodnioeuropejskich. Pozostający w bezpośrednim związku z integracją polityczną rozwój organów instytucjonalnych EWG, rozpatrzyli szerzej L. Valki i K. Werner. Pierwszy z nich wyraził między innymi pogląd, że na obecnym etapie dla zabezpieczenia interesów burżuazji wystarcza system scentralizowanej władzy państwowej i dlatego nie jest ona zainteresowana w szybkim rozwoju ponadnarodowych instytucji politycznych.

P. Klein w swoim wykładzie dotyczącym stanu i perspektyw integracji polityczno-militarnej w Europie zachodniej, zwrócił uwagę na różne przejawy niezależnego rozwoju i integracji państw EWG w europejskiej grupie NATO. Jego zdaniem, przeciwieństwa między USA i Europą zachodnią nie nabrały w tej dziedzinie takiej ostrości jak w sferze gospodarczej. Pewne aspekty problematyki poruszonej przez P. Kleina uzupełnił dodatkowo T. Grabowski.

W toku dyskusji dotyczącej perspektyw politycznej integracji, wielu uczestników sympozjum zwróciło uwagę na nowe warunki wynikające dla Europy zachodniej w związku z nasilającą się tendencją do odprężenia politycznego w świecie.

W słowie końcowym L. Maier podkreślił, że rozwój integracji zachodnioeuropejskiej będzie również w przyszłości cechować duża dynamika, spowodowana wieloma czynnikami. Poważny wpływ na jej przebieg wywrze z pewnością utworzenie europejskiego systemu bezpieczeństwa i współpracy. Uwzględnienie tych nowych aspektów w dalszych badaniach nad integracją kapitalistyczną w Europie zachodniej stanowi ważne i odpowiedzialne zadanie dla nauki marksistowskiej.

W okresie trwania sympozjum odbyło się również kolejne posiedzenie międzynarodowej grupy roboczej do badania kapitalistycznej integracji, na którym dokonano oceny dotychczasowej pracy oraz ustalono program badawczy na najbliższe lata.

Teresa Dohnalowa

PERSPEKTYWY INTEGRACJI ZACHODNIOEUROPEJSKIEJ (MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM W KARPACZU)

W dniach od 19 do 22 września 1973 r. odbywało się w Karpaczu-Bierutowicach międzynarodowe sympozjum na temat perspektyw zachodnioeuropejskiej integracji. Wzięli w nim udział reprezentanci Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Rumunii, Węgier i ZSRR.

Badanie perspektyw procesów integracyjnych w Europie zachodniej zawiera w sobie aspekty poznawcze, jak i praktyczne, bowiem następstwa rozwoju integracji odnoszą się nie tylko do krajów uczestniczących w ugrupowaniach zachodnioeuropejskich. Dyskryminacyjna polityka tych ugrupowań wobec krajów trzecich, szczególnie państw obozu socjalistycznego, wymaga prowadzenia polityki skoordynowanej, opartej na gruntownym rozeznaniu aktualnego stanu integracji zachodnioeuropejskiej i przypuszczalnych kierunków jej rozwoju. Ostatnie zadanie przysparza jednak dużych trudności. O perspektywach rozwojowych decyduje złożoność samego zjawiska integracji, będącego rezultatem współzależności wielu różnych czynników ze sfery sił wytwórczych, stosunków produkcji oraz nadbudowy polityczno-organizacyjnej. Dlatego w badaniach nad perspektywami rozwoju określonej integracji regionalnej, w tym także integracji w Europie zachodniej, rezultaty najbardziej prawdopodobne można uzyskać tylko na drodze kompleksowego badania tego zjawiska.

Ważne są zatem zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki ekonomiczne, polityczne, społeczne. Jednakże opracowanie kompleksowej analizy prognozy integracji kapitalistycznej w Europie zachodniej, przy uwzględnieniu wszystkich aspektów, jest dopiero zadaniem na przyszłość, wymagającym skoordynowanego wysiłku wielu badaczy. Obecnie, do zadań głównych należy opracowanie prawidłowej podstawy metodologicznej prognozowania, wypracowanie i wypróbowanie na konkretnych przykładach metodyki i poszczególnych elementów prognostycznego instrumentarium oraz postawienie prawidłowej, opartej na marksistowskiej ocenie integracji w kapitalizmie, roboczej hipotezy możliwego rozwoju tych procesów.

Dyskusja, która rozwinęła się podczas sympozjum, koncentrowała się przede wszystkim na problemach poruszonych w referatach: B. i K. Błahutów (Polska), *Metody prognozowania rozwoju procesów ekonomicznej integracji kapitalistycznej*, J. Sziszkowa (ZSRR), *Niektóre perspektywy ekonomicznej integracji krajów EWG* i K. Błahuta, S. Kasian (Polska), *Zachodnioeuropejska integracja gospodarcza — perspektywy i prognozy jej rozwoju*.